

Fəsil 11 Kumulyativ və transsərhəd təsirlər

MÜNDƏRİCAT

11	KUMULYATİV VƏ TRANSSƏRHƏD TƏSİRLƏR.....	11-1
11.1	Giriş	11-1
11.2	Zaman və Məkan Hüdudları.....	11-1
11.2.1	Kumulyativ.....	11-1
11.2.2	Transsərhəd	11-2
11.3	Digər Layihələr	11-2
11.3.1	Layihə Ərazisində kumulyativ genişləndirmə işləri	11-3
11.3.2	Neft və Qaz Boru Kəmərləri	11-3
11.3.3	Avtomobil Yollarının Tikintisi İşləri.....	11-4
11.3.4	Dəmir Yollarının Tikintisi.....	11-5
11.3.5	Suvarma Sistemləri	11-5
11.3.6	Optik Lif Kabel	11-5
11.3.7	Kənd Təsərrüfatının Yaxşılaşdırılması Layihələri	11-5
11.3.8	Su Təchizatı və Kanalizasiya Sisteminin Yenilənməsi İşləri.....	11-6
11.3.9	İctimai və İnzibati Binaların Tikintisi.....	11-6
11.3.10	Yaşayış sahələrinin inkişafı	11-6
11.4	Potensial Əlavə Təsirlərin Qiymətləndirilməsi	11-6
11.4.1	Təbii Sərvətlər	11-8
11.4.2	Torpaqların Xüsusiyyətləri və Torpaq Şəraiti.....	11-8
11.4.3	Torpağa Sahiblik və Torpaqdan İstifadə.....	11-9
11.4.4	Landşaft və Vizual Görünüş	11-9
11.4.5	Su Ehtiyatları	11-10
11.4.6	Ekologiya.....	11-10
11.4.7	Havanın Keyfiyyəti.....	11-11
11.4.8	Səs-Küy və Vibrasiya	11-11
11.4.9	Mədəni İrs.....	11-12
11.4.10	Məşğulluq və İş Bacarıqları	11-13
11.4.11	Yaşayış Şəraiti.....	11-13
11.4.12	İcmanın Səhhəti və Təhlükəsizlik	11-13
11.4.13	Nəqliyyat.....	11-14
11.4.14	Planlaşdırılmamış Hadisələr	11-14
11.4.15	Potensial əlavə təsirlərin fəza ölçüsü	11-15
11.5	Potensial Birgə Təsirlərin Qiymətləndirilməsi	11-15
11.6	Transsərhəd Təsirlərin Qiymətləndirilməsi.....	11-17
11.6.1	Kür Çayı	11-17
11.6.2	Atmosfer	11-17
11.6.3	Layihə üzrə Ümumi İXQ (İstixana Qazları) Emissiyalarının Qiymətləndirilməsi 11-18	

Cədvəllər

Cədvəl 11-1:	Potensial əlavə təsirlərin əhəmiyyəti	11-7
Cədvəl 11-2:	Əlavə təsirlərin fəza ölçüsü	11-15
Cədvəl 11-3:	Tikinti fazasında əhəmiyyətli birgə təsirlərin xülasəsi.....	11-16
Cədvəl 11-4:	CQBKG İstixana Qazları Emissiyalarının ABŞ Göstəriciləri ilə Müqayisəsi	11-20

11 KUMULYATİV VƏ TRANSƏRHƏD TƏSİRLƏR

11.1 Giriş

Bu fəsildə CQBKG Layihəsinin icrası ərzində yarana bilən potensial kumulyativ təsirin iki növünün qiymətləndirilməsi verilmişdir. Bu təsirlər əsasən “əlavə” və “birgə” təsirlər kimi məlumdur və aşağıdakı bəndlərdə müəyyən edilir.

Əlavə təsirlər nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikinti və istismar mərhələləri ilə əlaqədar gələcək fəaliyyətlərin (daha doğrusu, hazırda planlaşdırılmaqda olan, lakin ilkin məlumatlara daxil edilməmiş genişləndirmə işləri) ümumi və ya artan təsirləri nəticəsində yarana bilən təsirlərdir (bu şərtlə ki, onlar bu hesabat tarixində bəlli olsun). Adi bir fəaliyyətin özünün cüzi təsire səbəb ola biləcəyinə baxmayaraq, bu təsir eyni coğrafi ərazidə və eyni vaxtda baş verən digər təsirlərlə (ciddi və ya cüzi) birlikdə götürüldükdə, ciddi hesab olunan kumulyativ təsirlə nəticələnə bilər. CQBKG Layihəsi ilə birlikdə kumulyativ təsirlər yaratmaq potensialına malik olan layihələr Bölmə 11.3-də açıqlanır.

Birgə təsirlər nəzərdə tutulan layihədən yaranan müxtəlif təsir növlərinin eyni ətraf mühit və ya sosial-iqtisadi xüsusiyyətlərə təsir göstərmək ehtimalı olduğu halda baş verir. Məsələn, tikinti işləri ərzində həm səs-küyün, həm də tozun təsiri altına düşən həssas reseptor çox ehtimal ki, təklikdə ayrıca təsirlərdən daha çox ümumi təsire məruz qala bilər.

Fəsil 10-da, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin BTC/CQBK və QİBK boru kəmərləri kimi mövcud obyektlərlə birlikdə (onlar mövcud ilkin ətraf mühitin tərkib hissələrini təşkil edirlər) kumulyativ (və ya əlavə) təsirləri artıq nəzərdən keçirilmişdir.

Bu fəsildə, həmçinin CQBKG Layihəsi nəticəsində yaranan potensial transsərhəd təsirlərin qiymətləndirilməsi verilir. Burada Layihənin ətraf mühitə və sosial sahəyə potensial ciddi təsirləri, onların Azərbaycan sərhədlərindən kənara yayılması və digər ölkələrdəki həssas reseptorlara təsir göstərməsi baxımından qiymətləndirilir.

11.2 Zaman və Məkan Hüdudları

Layihənin kumulyativ təsirləri milli və yerli səviyyədə, transsərhəd təsirləri isə beynəlxalq səviyyədə nəzərdən keçirilir.

11.2.1 Kumulyativ

Milli səviyyə: Nəzərdə tutulan digər layihələrin təsirləri Azərbaycandakı planlaşdırılmış CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qala bilən eyni həssas reseptorlara müxtəlif yollarla çata bilər.

Yerli səviyyə: Kumulyativ təsirlərin çox ehtimal ki, CQBKG Layihəsi sahəsində aşağıdakı ərazilərdə baş verəcəyi hesab edilir:

- KS-nin (Kəməh Sahəsi) bərpasının daha çətin olduğu dik yamaqlı ərazilər və eroziyaya meyilli qeyri-məhsuldar torpaqlar
- Bioloji bərpasının xeyli vaxt apara biləcəyi, kövrək məskunlaşma sahələri olan ərazilər
- Dağılmağa həssas mühafizə olunan flora və faunaya malik ərazilər (məsələn KS-dən kənar bir əraziyə köçürülməsi qabaqlayıcı tədbir kimi nəzərdə tutulan *Iris camillae*)
- Tikinti işləri üçün istifadə olunması nəzərdə tutulan, mədəni irsin pozula biləcəyi ərazilər:
 - Nəzərdə tutulan CQBKG boru kəmərinin ərsinlə təmizləmə stansiyasından (KG0) Azərbaycan/Gürcüstan sərhədinə (KG390) kimi 36m enində KS

- Tikinti düşərgələri və boru anbarı meydançaları
- Giriş yolları
- Ərsinlə təmizləmə stansiyası və bağlayıcı sürgülər
- Torpaqdan istifadənin və yaşayış şəraitinin təsire məruz qala biləcəyi yerlərdə Layihənin təsirinə məruz qalan insanlar (LTMQİn)
- Boru kəməmindən təxminən 300m məsafədə yerləşən ərazi və içərisinə tikinti işləri nəticəsində toz dola bilən tikililər
- Tikinti düşərgələri və boru anbarı meydançaları ətrafında yerləşən, yerli əhalinin nəqliyyatın hərəkətinin, səs-küyün, tozun artması və yerli havanın çirklənməsi hallarına (xüsusən də, səyyar zibil yandırma sobalarından istifadə olunarsa) məruz qala biləcəyi ərazilər
- Tikintinin səs-küyünün eşidilə biləcəyi ərazilər (KS-dən təxminən 400m məsafəyə qədər olan və obyektin tikinti meydançasının eyni məsafəsi daxilindəki ərazilər)
- Axın və eroziya/çöküntü rejiminin eroziyanın qarşısını almaq üçün sahilin möhkəmləndirilməsi tədbirlərinin görülməsi ilə əlaqədar dəyişdirilə biləcəyi boru kəmərinin çay keçidləri
- Yerli havanın keyfiyyətinin həm tikinti, həm də istismar müddəti ərzində pozula biləcəyi ərazilər (istismar zamanı bu pozulma minimal olacaq və ərsinlə təmizləmə stansiyasının istismarı ilə məhdudlaşacaq)
- İstismar zamanı səs-küyün eşidilə biləcəyi ərazilər (minimal olacağı və ərsinlə təmizləmə stansiyasının istismarı ilə məhdudlaşacağı gözlənilir)
- Layihənin təsirinə məruz qalan icmalar (LTMQİc)
- CQBKG ilə əlaqədar maddi-texniki təchizat şöbəsinin və tikinti nəqliyyatının istifadə edəcəyi yollar, dəmiryolları və limanlar.

Zaman: Zaman qiymətləndirmə hüdudu tikinti işinin həyata keçirilməsinin nəzərdə tutulduğu müddətin və sonra KS-nin bütün hissələrinin bioloji bərpasının yerinə yetiriləcəyi müddətin daxil edilməsi üçün müəyyən edilmişdir. Bunun, zəif yarım-səhra ərazilərdə və yamacların eroziyaya yüksək dərəcədə meyilli olduğu yerlərdə təxminən 10+ illik müddəti əhatə edəcəyi nəzərdə tutulur. İstismar zamanı təsirlərin Layihənin hesablanmış 30 illik istismar müddəti ərzində davam edəcəyi hesab edilir.

Azərbaycanda tikinti qabağı səfərbərlik işi 2014-cü ilin sonlarına planlaşdırılır. Giriş yollarının, inşaat düşərgələrinin və yükboşaltma meydançalarının hazırlanması kimi ilkin işlərin də 2014-cü ilin sonunda başlanması nəzərdə tutulur. Birinci hissə üçün (CQBKG KG0-KG235) Azərbaycanda boru kəmərinin tikintisi müddətinin 2015-ci ilin ortalarında başlanması və 2017-ci ilin sonunda başa çatması ehtimal edilir. İkinci hissənin (KG235-dən KG389-ə qədər) tikintisinin 2016-cı ilin aprelində başlanması nəzərdə tutulur və 2017-ci ilin ikinci yarısında başa çatdırılması ehtimal edilir. İstismara təslim işləri 2017-ci ilin sonuna, sistemin işə salınması və normal istismarı isə 2018-ci ilin əvvəllərinə planlaşdırılır.

11.2.2 Transsərhəd

Beynəlxalq səviyyə: Transsərhəd təsirlər çirkləndirici maddələrin Gürcüstan, Ermənistan və Xəzərdə (və bu səbəbdən Rusiya, Qazaxıstan, Türkmənistan və İran kimi Xəzəryanı ölkələrdə) yerləşən həssas reseptorlara ötürülə bilməsi yollarına aiddir. Əslində, CQBKG Layihəsi üçün bunun şimal sərhədlərindən əsən küləklər nəticəsində atmosfer çirkləndiricilərinin və Azərbaycandan Xəzər dənizinə axan Kür çayında suyun keyfiyyətinə təsir göstərə bilən potensial çirkləndiricilərin ötürülməsi ilə məhdudlaşacağı ehtimal edilir. Azərbaycan və Gürcüstan arasında işçi qüvvəsinin müəyyən transsərhəd miqrasiyası baş verə bilər, lakin bunun çox məhdud sayda baş verəcəyi ehtimal edilir.

11.3 Digər Layihələr

Bu bölmədə tikinti və ya istismar dövrü ərzində CQBKG Layihəsinə qarşılıqlı təsir göstərə bilən, yaxud göstərəcəyi ehtimal edilən tikintilərdən bəhs olunur. Gələcəkdə aparılacağı

ehtimal olunan, lakin barəsində ictimaiyyətə heç bir dəqiq təkliflərin çatdırılmadığı layihələr daxil edilməmişdir.

11.3.1 Layihə Ərazisində kumulyativ genişləndirmə işləri

BTC və CQBK boru kəmərləri vasitəsilə neft və qaz satışlarından əldə olunmuş gəlir hesabına Azərbaycan son beş ildən on ilə qədər olan dövr ərzində tikinti fəaliyyətlərinin fasiləsiz dalğası ilə üzləşmişdir. Dövlət və beynəlxalq maliyyələşdirmə proqramları (məsələn Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) və Dünya Bankı) hesabına infrastruktura keyli sərmayə qoyuluşu təmin edilmişdir.

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi ilə kumulyativ qarşılıqlı təsirə malik ola bilən potensial gələcək layihələr barədə məlumat əldə etmək məqsədi ilə Azərbaycandakı təşkilatlarla və dövlət orqanları ilə tədqiqat (internet vasitəsilə) və məsləhətləşmə həyata keçirilmişdir. Aşağıdakı təşkilatlardan cavablar əldə edilmişdir:

- Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN)
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ)
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
- Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi
- Sənaye və Energetika Nazirliyi
- Nəqliyyat Nazirliyi
- Dövlət Statistika Komitəsi
- Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Şirkəti
- Nəzərdə tutulan CQBKG marşrutu boyunca (Tovuz, Yevlax) Regional İcra Komitələri
- Qobustan Əməliyyat Şirkəti
- Petro-Hong Kong – Pirsaat Oil Limited.

Əldə edilmiş cavablar internet tədqiqatının nəticələri ilə birlikdə nəzərdən keçirilmiş və, yaxınlığına, həcminə və müddətinə görə CQBKG Layihəsi ilə birlikdə nəzərdə tutulduğu halda kumulyativ təsirlər yaratmaq potensialına malik olan bir sıra mühüm tikinti təklifləri müəyyən edilmişdir.

Planlaşdırılan tikinti işlərinin davam etmə müddətləri barədə məlumat, həmin məlumatın təqdim edildiyi bu fəslə daxil edilmişdir. Belə məlumat mövcud olmadığı halda tikinti və ya istismar işlərinin nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikinti/istismar işləri ilə eyni vaxtda baş vermə ehtimalı barədə mütəxəssis rəyi yürüdülmüşdür. Aşağıdakı bölmədə tədqiqat və məsləhətləşmə prosesi və müzakirə ərzində müəyyən edilmiş, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinə ümumi qarşılıqlı təsirə malik olacağı daha çox ehtimal edilən layihələr təfərrüatlanır. Həmin layihələr sonrakı Bölmə 11.4-də (Əlavə Təsirlərin Qiymətləndirilməsi) müzakirə olunur.

Bu fəsilə açıqlanmış genişləndirmə təkliflərindən əlavə, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi ərazisində yerinə yetirilə biləcək bir sıra digər (hələ müəyyən edilməmiş) layihələrin mövcud olacağı ehtimal edilir.

11.3.2 Neft və Qaz Boru Kəmərləri

CQBKG boru kəmərinin əsasən Azərbaycandan keçən mövcud BTC və QİBK neft boru kəmərləri və CQBK qaz boru kəməri üçün istifadə olunmuş eyni boru kəməri dəhlizində tikilməsi nəzərdə tutulur. Bu boru kəmərlərinin marşrutunda digər üçüncü tərəfə aid boru kəmərləri ilə, məsələn Bakının yaxınlığından Gürcüstan sərhədinə kimi uzanan "Azəriqaz" boru kəməri ilə birgə istifadə olunduğu müəyyən ərazilər vardır. CQBKG boru kəmərinin BTC və CQBK boru kəmərlərinə təxminən paralel çəkiləcəyi nəzərdə tutulur. Bu səbəbdən, CQBKG boru kəməri marşrutunun çox hissəsi boyunca torpağın strukturu əvvəlki boru kəməri layihələri nəticəsində pozulmuşdur; bəzi ərazilərdə, xüsusən də, eroziyaya meyilli olan qeyri-məhsuldar torpaq və dik yamaclı ərazilərdə mövcud boru kəmərlərinin olduğu KS-nin bərpası qeyri-bərabər və səpələnmiş yerlərdə aparılmışdır. Mövcud boru kəmərləri və nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi arasındakı qarşılıqlı əlaqələrlə bağlı ümumi (və ya əlavə)

təsirlər artıq 10-cu Fəsilə müzakirə edilmişdir. Ərazilərdə xüsusən landşafta təsir, eroziya, torpaqlar və ekologiya ilə bağlı təsirlər kimi kumulyativ təsirlər mövcuddur..

Bir çox uzunmüddətli LTMQİc üzvlərinin mövcud boru kəməri işlərinin təsirinə məruz qalmaları ilə bağlı olaraq boru kəməri tikintisinin yaratdığı nəqliyyatın artan hərəkəti, səs-küy və toz kimi təsirlərdən çox yaxşı xəbərdar olduqları və mövcud təcrübəyə malik olduqları ehtimal edilir.

Məsləhətləşmə nəticəsində məlum olmuşdur ki, Tovuz və Yevlax rayonlarında CQBKG marşrutu boyunca LTMQİc-ların yaşadığı bəzi yerlərdə qaz xətlərinin yenilənməsi üzrə proqram həyata keçirilməkdədir. Bununla belə, bu layihələrin hər iki rayonda nəzərdə tutulan CQBKG boru kəmərinin tikintisinə başlanmazdan əvvəl tamamlanması gözlənilir.

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinə qarşılıqlı təsir göstərə bilən (və bu səbəbdən, bu fəsilə bəhs olunan) gələcək fəaliyyətlərə gəldikdə, mövcud BTC, CQBK və QIBK boru kəmərləri boyunca müxtəlif yerlərdəki texniki xidmət/təmir işləri kumulyativ təsirlər yarada bilər. Bu fəaliyyətlər əsasən KS-də eroziya ilə mübarizə, bioloji müxtəlifliyin bərpası, o cümlədən müntəzəm təkrar toxumsəpmə və əlavə çay keçidində eroziya ilə mübarizə/bərpa qurğularının quraşdırılması ilə məhdudlaşır. Lakin, mövcud boru kəmərləri ilə əlaqədar texniki xidmət/təmir işlərinin məhdud olacağı gözlənilir və, Fəsil 10-da müəyyən edilmiş təsirlərə əlavə edilərsə, onların yalnız CQBKG Layihəsi üçün müəyyən edilmiş təsirlərin miqyasını artıracağı ehtimal edilmir. Əlavə çay keçidinin quraşdırılması kimi eroziyaya nəzarət/bərkitmə tədbirləri tələb olunarsa Kür çayı keçidində QIBK hissəli dəyişmə layihə işləri nəticəsində kumulyativ təsirlərin yaranma riski vardır.

11.3.3 Avtomobil Yollarının Tikintisi İşləri

Azərbaycanda bütün ölkə miqyasında irihəcmli yol tikintisi proqramının icrasına 2006-cı ildə başlanmışdır. Bununla əlaqədar bir sıra layihələr artıq başa çatdırılmışdır və bir sıra digər layihələrin isə nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi ilə bağlı tikinti işinin başlanmasından əvvəl tamamlanacağı nəzərdə tutulur. Lakin aşağıda sadalanmış bir sıra yol tikinti/bərpa layihələrinin CQBKG Layihəsinin tikintisi ərzində (2014-2017) davam edəcəyi gözlənilir. Bu layihələrin CQBKG Layihəsinin lap yaxınlığında həyata keçiriləcəyi yerlərdə potensial kumulyativ təsirlər mövcuddur.

- Ələt və Masallı arasındakı M3 magistral yolunun müəyyən hissələrinin modernləşdirilməsi və M4 Bakı-Şamaxı yolunun, M2 Kürdəmir-Ucar, R6 Tağıyev-Sahil, M6 Hacıqabul-Bəhramtəpə və əsas giriş yollarının bərpasından ibarət olan Azərbaycan Hökumətinin İkinci Magistral Yol Layihəsi (Magistral Yol 2 Layihəsi). Bu layihənin icrasına başlanıb və 2014-cü ilin əvvəllərində başa çatacağı gözlənilir. Bu yollardan CQBKG Layihəsi ərazisinə ən yaxın olanı M2 Kürdəmir-Ucar yoludur və 2014-cü ilin sonunda CQBKG Layihəsi üçün planlaşdırılmış ilkin işlərin kumulyativ təsirlərinə müəyyən dərəcədə məruz qalma potensialına malikdir.
- Mövcud ikizolaqlı M4 Bakı-Şamaxı yolunun 100km hissəsinin (Bakı və Tbilisi arasında) dördzolaqlı avtomobil yoluna çevrilməsi üçün genişləndirilməsindən və əlaqədar yol hərəkəti təhlükəsizliyi işlərindən ibarət olan Azərbaycan Hökumətinin Avtomobil Yollarının Bərpası və Tikintisi (Magistral Yol 3 Layihəsi) Layihəsi. Bu layihənin icrasına başlanıb və 2015-ci ilin əvvəllərində başa çatacağı gözlənilir. Lakin yolun Bakıdan Şamaxıya qədər olan hissəsi nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalacaq ərazidə deyildir və bu səbəbdən, kumulyativ təsirlərin mövcud olacağı ehtimal edilmir.
- M2 Bakı-Ələt-Qazax-Gürcüstan Respublikası yolunun dörd zolağa genişləndirilməsi planlaşdırılır ki, buraya müəyyən şəhər və qəsəbələrdən, o cümlədən Şəmkirdən yam keçən yol daxildir. Şəmkir dövrləmə yolunun planlaşdırılmış marşrutunu Nəqliyyat Nazirliyi təklif etmişdir və o, Dəllər-Daşbulaq ərazisində (KG287-289) təklif edilən CQBKG boru kəmərinin yaxınlığından (200m hüdudlarında) keçir. Bu dolama yolun tikintisinin hazırda 2017-ci ilin sonuna kimi başa çatdırılması planlaşdırılır. Bu səbəbdən bu proqram nəzərdə tutulan CQBKG layihəsi ilə üst-üstə düşür və əslində, ciddi kumulyativ təsirlərin baş verməsi ehtimalı vardır ki, onlar aşağıdakı bölmələrdə müzakirə olunur.

- Azərbaycanda əsas magistralların müəyyən edilmiş hissələrinin modernləşdirilməsindən ibarət olan Yolların Bərpası və Modernləşdirilməsi layihəsi. Bu layihə, 156 km-lik Mingəçevir-Bəhramtəpə Yolunun (R18) bərpası daxil olmaqla, üç ayrıca mərhələdə yerinə yetiriləcək. Bu layihə nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin həyata keçiriləcəyi ərazinin müəyyən qisminə təsir göstərəcək. Bu layihə AYİB tərəfindən maliyyələşdirilir, lakin onun başlanma tarixləri hələ məlum deyildir.

11.3.4 Dəmir Yollarının Tikintisi

Bakıdan (Azərbaycandan keçməklə) Gürcüstana qədər (Tbilisidən keçməklə) uzanan əsas dəmiryol xətti mövcuddur. Bu dəmiryol xəttindən yüklərin daşınması üçün əsas ixrac marşrutu kimi istifadə olunur və onun Gürcüstan sərhədinə çatana qədər Muğandan, Kürdəmirdən, Gəncədən və Yevlaxdan keçən böyük hissəsi nəzərdə tutulan CQBKG marşrutuna paralel yerləşir. Azərbaycandan dəmiryol vasitəsilə böyük həcmdə neft bu marşrut vasitəsilə ixrac edilir.

2007-ci ildə Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə Türkiyəni, Gürcüstanı və Azərbaycanı birbaşa birləşdiriləcək Qars-Tbilisi-Bakı Dəmiryol Layihəsinə dair razılıq əldə etmişlər ki, bu layihəyə Azərbaycandakı mövcud dəmiryol hissəsinin yenilənməsi işləri də daxil olacaq. Tikintinin 2013-cü ildə tamamlanacağı, istismarına isə 2013-cü ilin sonlarında başlanması nəzərdə tutulur. Tamamlandığı zaman layihə ildə 15 milyon tona qədər yükdaşıma imkanına malik olacaq. Bu dəmiryol layihəsinin CQBKG Layihəsinin tikintisinin başlanmasından əvvəl tamamlanacağını hesab etsək, CQBKG Layihəsi boruların və texnoloji avadanlıqların çətdirilməsi üçün yenilənmiş dəmiryolu seksiyalarından istifadə edib faydalana bilər. Lakin bu layihə ləngidilərsə (ilkin olaraq 2012-ci ildə təhvil verilməsi nəzərdə tutulmuşdu), bunun CQBKG Layihəsi üçün boruların daşınıb çətdirilməsinə ciddi təsiri ola bilər, belə ki, yeniləndirmə işləri yerinə yetirildiyi zaman yolun bəzi seksiyalarının bağlanacağı güman edilir. Bundan əlavə, tikinti həddindən artıq gecikdirilərək təklif edilən CQBKG Layihəsi ilə eyni zamanda həyata keçirilsə də, LTMQİC-a təsir edən nəqliyyatın hərəkəti, aqreqatlardan istifadə, sement qurğuları, səs-küy, toz və vibrasiya baxımından nəzərəcarpacaq kumulyativ təsirlərin yaranması ehtimalı vardır. Bununla belə, növbəti bölmələrdə müzakirə edilən kumulyativ təsirlər tikinti qrafikinə ehtimal edildiyi kimi qalacağını və tikinti işlərinin təklif edilən CQBKG Layihəsindən əvvəl başa çatacağını ehtimal edir.

11.3.5 Suvarma Sistemləri

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçəcəyi regionlarda kənd təsərrüfatı su təchizatı və drenaj sistemlərinin təmirindən və bərpasından ibarət olan bir sıra layihələrin həyata keçiriləcəyi nəzərdə tutulur. Belə layihələrə aşağıdakılar daxildir:

- “Qərb-Şərq Rayonlarının İnkişafı Layihəsi”, bu layihə Qazax, Ağstafa və Tovuz rayonlarını əhatə edir və 2012-2018-ci illər arasında həyata keçiriləcəyi ehtimal edilir
- “Kənd Yerlərinin İnkişafı üzrə Kompleks Layihə”, bu layihə Yevlax rayonunu əhatə edir və 2012-2018-ci illər arasında həyata keçiriləcəyi ehtimal edilir.

Bu layihələrin planlaşdırılmış icra müddətləri ilə bağlı olaraq, onların nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinə kumulyativ təsirləri yarana bilər.

11.3.6 Optik Lif Kabel

“Aztelekom” Hacıqabul və Kürdəmir arasında 86km optik lif kabel çəkilişi layihəsini həyata keçirməyi planlaşdırır. Bu layihənin icra müddəti barədə təfərrüatlar bu mərhələdə məlum olaraq qalır, lakin layihə nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi müddəti ilə eyni vaxtda icra olunarsa, bu regionda kumulyativ təsirlər yarana bilər.

11.3.7 Kənd Təsərrüfatının Yaxşılaşdırılması Layihələri

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçdiyi rayonlarda kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması üzrə bir sıra layihələr icra olunmaqdadır. Bura yerli istehsalçı müasir

texnologiyanın və maşın-mexanizmlərin təmini daxildir. Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən "Azərbaycanda Kənd Yerlərinin İnkişafına İkinci İnvestisiya Layihəsi" 2012 və 2017-ci illər arasında nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçdiyi məskunlaşmış ərazilərdə infrastruktur və kiçik miqyaslı sosial layihələri həyata keçirməyi nəzərdə tutur. Bunun belə məskunlaşmış ərazilərdə yaşayış şəraiti və iş bacarığı baxımından müsbət kumulyativ təsiri ola bilər, lakin layihənin hansı məskunlaşmış ərazilərdə həyata keçiriləcəyi hələ məlum deyildir.

11.3.8 Su Təchizatı və Kanalizasiya Sisteminin Yenilənməsi İşləri

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçdiyi ərazilərdə (xüsusən Tovuz və Yevlax rayonları) bir sıra layihələr həyata keçiriləcək. Bu layihələrə şəhər su təchizatı və kanalizasiya boru kəmərlərinin təmiri və yenilənməsi və çirkab suların təmizlənməsi qurğularının tikintisi daxildir.

Qarabağ kanalının yaxınlığında 5000m² tutumunda iki su anbarının təchizi üçün Yevlax ərazisində Mingəçevir su hövzəsindən içməli su təchizatı boru kəməri inşa ediləcək. Yevlax şəhərindəki anbarlardan yeni magistral su təchizatı boru kəməri inşa ediləcək ki, bu boru kəməri əsas şərq-qərb magistral yoluna paralel yerləşəcək və CQBKG boru kəməri marşrutu dəhlizinin 1-1,5 km-dən keçəcək. Bu layihənin 2013-cü ildə həyata keçiriləcəyi gözlənilir.

2012-ci ildə Tovuz rayonunun Bozalqanlı kəndində sub-arteziyan su təchizatı quyusunun quraşdırılması planlaşdırılır.

Yuxarıda qeyd olunan bütün layihələrin CQBKG Layihəsinin tikintisindən qabaq tamamlanacağı gözlənilir. Bu səbəbdən, onlar potensial əlavə təsirlərin qiymətləndirilməsində nəzərə alınmır (Bölmə 11.4).

11.3.9 İctimai və İnzibati Binaların Tikintisi

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin yaxınlığında yerləşən şəhərlərdə və kəndlərdə bir sıra tikinti layihələrinin həyata keçiriləcəyi ehtimal edilir. Bura aşağıdakılar daxildir:

- Yevlax rayonunda inşa ediləcək regional toksikoloji laboratoriya
- Tovuz rayonunda uşaq evinin tikintisi (2012-ci il üçün planlaşdırılır)
- Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçdiyi müxtəlif rayonlarda təxminən 5-20 baytarlıq mərkəzlərinin tikintisi
- Yevlax rayonunda iki 180 şagirdlik orta məktəbin tikintisi (biri Balçılı kəndində, CQBKG boru kəməri marşrutu dəhlizindən təxminən 7km məsafədə və digəri Aran kəndində, CQBKG boru kəməri marşrutu dəhlizindən təxminən 2km məsafədə).

Bu layihələrin CQBKG Layihəsinin tikintisində başlanmazdan əvvəl tamamlanacağı gözlənilir. Bu səbəbdən, onlar potensial əlavə təsirlərin qiymətləndirilməsində nəzərə alınmır (Bölmə 11.4).

11.3.10 Yaşayış sahələrinin inkişafı

2012-ci ilin oktyabrında Samux Düşərgəsi Variant 3-n şimal-qərb ucuna bitişik sahəyə (təklif edilən Tikinti Düşərgəsi sahəsi) səfər zamanı bu sahədə yaşayış evlərinin tikintisində hazırlıq gedirdi. Ehtimal edilir ki, bu tikinti davam etdirilsə, evlər CQBKG Layihəsi başlanmazdan əvvəl başa çatdırılması gözlənilir. Buna görə də, potensial əlavə təsirlərin qiymətləndirilməsi nəzərdən keçirilmir. Bununla belə, bu evlər tikilərsə, Layihə tikinti düşərgəsinin və boru saxlama anbarının sakinlərə təsirini qiymətləndirəcək və hər hansı lazımı azaltma tədbirlərini tətbiq edəcək.

11.4 Potensial Əlavə Təsirlərin Qiymətləndirilməsi

Aşağıdakı bölmələrdə potensial əlavə təsirlər 7 və 8-ci Fəsilərdə açıqlanmış mövcud vəziyyətə əsaslanaraq qiymətləndirilir. Digər layihələr barədə kifayət qədər təfərrüatlı məlumatlar olması hesab edilən hallarda, Fəsil 3-də verilmiş potensial təsir səviyyələrinin

tərifinə uyğun olaraq yalnız CQBKG Layihəsindən yaranan təsirin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün eyni təsirin əhəmiyyətlik parametrlərindən və vaciblik dərəcəsiindən istifadə olunmuşdur. Lakin, layihə barədə qeyri-qənaətbəxş açıqlama və məlumat mövcud olduğu hallarda bu əhəmiyyətlik parametrlərinin tətbiqi münasib olmazdı və potensial qalıq təsirin faydalı, mənfi və ya neytral (yəni kumulyativ təsirin olmaması) olub-olmaması qiymətləndirildiyi zaman mütəxəssis rəyindən istifadə olunmuşdur.

Cədvəl 11-1-də, məlum olan və barəsində münasib məlumatın mövcud olduğu planlaşdırılan digər tikinti layihələri ilə birlikdə nəzərə alındıqda, CQBKG Layihəsi nəticəsində baş verə bilən potensial kumulyativ təsirlərin növünün göstəricisi təmin edilir. Hər potensial kumulyativ təsir növbəti bölmələrdə daha təfərrüatlı şəkildə müzakirə olunur. Ümumilikdə, CQBKG Layihəsindən yaranan, Fəsil 10-da orta əhəmiyyətə və ya daha yüksək əhəmiyyətə malik olması baxımından müəyyən edilən qalıq təsirlər aşağıdakı bölmələrdə daha ətraflı nəzərdən keçirilmişdir. Kifayət qədər məlumat olan hallarda Fəsil 3-ə uyğun aparılmış əhəmiyyətin qiymətləndirilməsi də daxil edilmişdir.

Cədvəl 11-1: Potensial əlavə təsirlərin əhəmiyyəti

Meyar	Mövcud neft və qaz boru kəmərləri (Yalnız gələcək texniki xidmət/təmir fəaliyyətləri)	Avtomobil yollarının və dəmir yollarının tikintisi	Kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələrə	Suvarma sistemlərinin təmiri layihələri	Optik lif kabel
Təbii sərvətlər		-			
Torpaqların xüsusiyyəti və torpaq şəraiti	+	-	+	-	-
Torpağa sahiblik və torpaqdan istifadə			+	+	
Landşaft və vizual görünüş		-			-
Su resursları		-		-	-
Ekologiya	- (su hövzələrində akvatik və sahilyanı ekologiya)	- (su hövzələrində akvatik və sahilyanı ekologiya)		- (su hövzələrində akvatik və sahilyanı ekologiya)	- (su hövzələrində akvatik və sahilyanı ekologiya)
Havanın keyfiyyəti		-		-	-
Səs-küy və vibrasiya		-		-	-
Mədəni irs	+	naməlum		naməlum	naməlum
Məşğulluq və iş bacarıqları		+	+	+	+
Yaşayış şəraiti		+(ərzaq və xidmət təchizatçıları üçün)	+(ərzaq və xidmət təchizatçıları üçün)	+(ərzaq və xidmət təchizatçıları üçün)	+(ərzaq və xidmət təchizatçıları üçün)
İcmanın səhhəti və təhlükəsizlik		-		-	-
Nəqliyyat		-		-	-
Planlaşdırılmamış hadisələr	-	-		-	-

Şerti işarələr

-	Potensial mənfi kumulyativ təsir
	Neytral (yəni heç bir ciddi kumulyativ təsire malik deyildir)
+	Potensial faydalı kumulyativ təsir

11.4.1 Təbii Sərvətlər

Bütün tikinti layihələrində yanacaq və doldurucu material kimi təbii sərvətlərdən istifadə olunur və bu, gələcək layihələr üçün belə tükənən sərvətlərin azalmasına səbəb olur.

Avtomobil və dəmir yolu layihələrində torpağın hamarlanması və profilənməsi üçün böyük həcmdə doldurucu materiallardan istifadə olunur. Tikinti layihələri beton istehsalında dolduruculardan istifadə edir. Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsində boru kəmərinin ərsinlə təmizlənməsi stansiyasında və bağlayıcı sürgülər üçün platformaların tikintisində, boru kəməri tikintisində aid tikinti düşərgələrində və boru anbarı meydançalarındakı torpaq işlərində, ərsinlə təmizləmə stansiyasına giriş yolunun və tikinti işləri ərzində KS-nə müvəqqəti giriş yollarının salınmasında böyük həcmdə doldurucular tələb olunacaq. Məqsəd, xəndəkdən qazılmış materialın seçim əsasında istifadə olunması yolu ilə, doldurucu materialın idxalına yol verməməkdən ibarətdir. Doldurucu materiallara bu ümumi tələbatı ödəmək üçün CQBKG Layihəsi yeni torpaq karxanalarının və ya daş karxanalarının açılmasını tələb edə bilər, lakin Azərbaycanda karxana kimi istifadə olunmağa yararlı çox yerlər mövcuddur, odur ki, bunun gələcəkdə digər layihələr üçün doldurucu materialların mövcudluğuna zərər yetirib onların xeyli dərəcədə tükənəcəyi düşünülür.

Bununla belə, CQBKG Layihəsi ilə eyni zamanda oxşar yerlərdə avtomobil və/yaxud dəmiryol tikintisi layihələri aparılırsa, aqreqlərin daş karxanalarından və torpaq karxanalarından tikinti sahələrinə daşınması və beton qarışdırıcı qurğuların işindən nəzərəcarpacaq kumulyativ təsir baş verəcək. Bu, xüsusilə, təklif edilən CQBKG Layihəsinin yaxınlığında Şəmkir dövrələmə yolunun tikildiyi Dəllər Daşbulaq (KP287-289) sahəsinə tətbiq edilir. Aqreqlərin avtomobillərlə daşınması ilə bağlı yaranan potensial kumulyativ təsirlər növbəti bölmələrdə müzakirə edilir: havanın keyfiyyəti (Bölmə 11.4.7); səs-küy və vibrasiya (Bölmə 11.4.8); icmanın səhhiyyəti və təhlükəsizliyi (Bölmə 11.4.12); nəqliyyat bölmə (Bölmə 11.4.13).

Mövcud boru kəmərlərinin cari texniki xidməti/təmiri işləri, kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələri, suvarma sistemlərinin təmiri layihələri və optik lif kabelin quraşdırılması işləri üçün çox məhdud həcmdə doldurucuların tələb olunacağı güman edilir.

Bu səbəbdən, təbii sərvətlərin istifadə olunması baxımından ətraf mühitə kumulyativ təsirin mənfi potensiala malik olacağı ehtimal edilir.

11.4.2 Torpaqların Xüsusiyyətləri və Torpaq Şəraiti

56" diametrlilik boru kəməri marşrutu boyunca qeyri-məhsuldar, yüksək dərəcədə eroziyaya məruz qalmış torpaqlara rast gəlinən yerdə tikinti işləri torpağın eroziyasının və yarpaqların əmələ gəlməsinin müvəqqəti və lokal artmaları ilə nəticələnmə bilər ki, bu da, həmçinin torpağın zəif bərpasına səbəb ola bilər.

Nəzərdə tutulan avtomobil və dəmir yol tikintisi/bərpası, optik lif kabel və suvarma sistemi və təmir layihələrinin eyni təsirlərlə nəticələnməyə ehtimal edilir, lakin layihələr kumulyativ hesab olunacaq təsirlərə çox yaxın deyildir. Bu səbəbdən, kumulyativ təsirin mənfi potensiala malik olacağı hesab edilir.

Mövcud BTC, CQBK və QİBK boru kəməri dəhlizlərinin davam edən texniki xidmət/təmir işləri müsbət kumulyativ təsirlə nəticələnmə bilər, belə ki, texniki xidmət işləri mövcud boru kəmərlərinin KS-nin eroziyasının aşkar edildiyi, bununla da layihələrin kumulyativ təsirlərini azaltdığı ərazilərin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə nəzərdə tutulur. Bu səbəbdən, bu, potensial müsbət kumulyativ təsir hesab olunur.

Kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələri nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin keçdiyi torpaq ərazidə yerinə yetirilərsə, bu layihələrdən müsbət kumulyativ təsirin yaranmasının mümkünlüyü də hesab olunur. Bu layihələrin həyata keçirilməsi kənd təsərrüfatı istehsalında mükəmməlləşdirilmiş qaydaların meydana çıxması ilə nəticələnə bilər ki, bu da torpaq şəraitinin, o cümlədən məhsuldarlığın yaxşılaşdırılmasına səbəb olar.

11.4.3 Torpağa Sahiblik və Torpaqdan İstifadə

Torpağa sahibliyə və torpaqdan istifadəyə, o cümlədən LTMQİc və LTMQİn-lara kumulyativ təsirlərin yaranma potensialının çox məhdud olacağı və yalnız çox yaxınlıqda həyata keçirilən layihələrdən meydana gələcəyi hesab edilir. Suvarma sisteminin təmiri və kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələri nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalan eyni LTMQİc və LTMQİn-larla birgə həyata keçiriləcəyi təqdirdə, torpağa sahibliyə və torpaqdan istifadəyə potensial müsbət kumulyativ təsirin yaranma biləcəyi gözlənilir.

Avtomobil yolu, dəmir yolu və optik lif kabel layihələrinin əksəriyyətinin, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalan torpaq sahiblərinə və istifadəçilərinə təsir göstərəcək dərəcədə yaxın olacağı ehtimal edilmir. Buna görə də, heç bir əhəmiyyətli kumulyativ təsir proqnozlaşdırılmır və təsirin neytral potensiala malik olması nəzərdən keçirilir. Bununla belə, Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolu kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan torpağa sahibliyə və torpaqdan istifadəyə nəzərəcarpacaq kumulyativ təsir potensialı vardır, çünki buradakı LTMQİc və LTMQİn-n təklif edilən CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalan icmalar olması hesab olunur. Lakin verilmiş mərhələdə bu təsirin miqyasını dəqiqliklə proqnozlaşdırmaq mümkün deyil, çünki Nəqliyyat Nazirliyinin tətbiq edəcəyi kompensasiya siyasətləri və mexanizmləri "Torpaqların dövlət ehtiyacları üçün alınması haqqında" Qanundan asılıdır. Qanunda torpaq sahibləri və icarədarları üçün ədalətli kompensasiya nəzərdə tutur.

Mövcud boru kəmərlərinin təsirinə məruz qalan LTMQİc və LTMQİn-ların nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə də məruz qalacağı ehtimal edilir. Lakin BTC, CQBK və QİBK layihələri üçün texniki xidmət/təmir fəaliyyətlərinin davam edən təsirləri ilə əlaqədar kompensasiya siyasətləri müəyyən edildiyindən, kumulyativ təsirlərin neytral potensiala malik olması hesab olunur.

11.4.4 Landşaft və Vizual Görünüş

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikintisi əksər yerlərdə müvəqqəti vizual təsire malik olacaq. KS-nin, müvəqqəti giriş yollarının, tikinti düşərgələrinin və boru anbarı meydançalarının bərpasından və bioloji müxtəlifliyin bərpa olunmasından sonra bitki örtüyünün bərpası təxminən 2-5 il çəkəcək. Bundan sonra, bu ərazilər, əksər yerlərdə yerləşən digər boru kəmərlərində olduğu kimi, landşafta qarışacaq, buna görə də kumulyativ təsirin neytral potensiala malik olması hesab olunur. Boru kəmərinin eroziyaya məruz qalan qeyri-məhsuldar torpaqlardan və eroziyaya meyilli ola bilən dik yamaclardan keçdiyi bəzi ərazilərdə, bərpa olunmuş KS-nin landşafta qarışması uzun çəkə bilər və bu səbəbdən, hər hansı gələcək layihə nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinə çox yaxın məsafədə həyata keçirilərsə, digər belə gələcək layihələrin daha böyük kumulyativ təsirləri ola bilər (peşəkar mülahizəyə əsasən bunun orta əhəmiyyətə malik olması hesab olunur).

Səciyyəvi yerlərdə, boru kəməri KS-nin mövcudluğu landşaftın vizual görünüşünü və xarakterini daimi dəyişəcək. Bu, xüsusən KS-nin texnika və avadanlıq üçün təhlükəsiz iş ərazisi yaratmaq məqsədi ilə yastılanacağı (hamarlanacağı) ərazilərdə baş verəcək. Daimi obyektlər, ərsinlə təmizləmə stansiyası, bağlayıcı sürgülər və yerüstü nişanlayıcı dirəklər də mövcud olacaq ki, onlar landşaftın vizual görünüşünü və xarakterini daimi dəyişəcək.

Nəzərdə tutulan avtomobil və dəmir yolu tikintisi, bərpa və optik lif kabel layihələrinin landşafta və vizual görünüşə daimi təsirlərlə nəticələncəyinə baxmayaraq, onların əksəriyyəti CQBKG Layihəsindən kifayət qədər uzaq məsafədə yerləşir və bu sahələrin əksəriyyətində landşaftın xarakterinin artıq pozulduğu hesab edilir. Bu səbəbdən, CQBKG

Layihəsinin bu layihələrlə əlaqədə kumulyativ təsirin mənfi potensiala malik olması ehtimal edilir.

Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində Şəmkir dövrələmə yolu təklif olunan CQBKG marşrutuna kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan landşafta və vizual görünüşə nəzərəcarpacaq təsir potensialı mövcuddur. Ətraf sahənin landşaftının xarakteri də marşrut boyu uzanan digər sahələrdən daha yüksək keyfiyyətə malikdir və buna görə də, bu sahədə landşafta kumulyativ təsirin orta əhəmiyyətə malik olması ehtimal edilir.

11.4.5 Su Ehtiyatları

Təhlükəli tullantılar və ya kimyəvi maddələr və ya yanacaq çənləri sızmalar nəticəsində çirklənmə riskinin artması təhlükəsi ilə müvafiq qabaqlayıcı tədbirlər görülməyən şəraitdə saxlanarsa, CQBKG Layihəsi çirklənməyə yüksək meyilli olan və Qarayazı qoruğunun tərkib hissəsinə daxil olan Qarayazı bataqlıqlaşmış ərazisi ilə hidravlik bütövlük təşkil edən Qarayazı su hövzəsi kimi xüsusən yüksək həssaslığa malik ərazilərdə qrun tularına potensial təsirlərlə nəticələnə bilər. Lakin, tələb olunan hallarda əlavə qabaqlayıcı tədbirlərin işlənilib hazırlanması üçün iş sahəsində uyğun tədbirlər həyata keçiriləcək və risklərin qiymətləndirilməsi yerinə yetiriləcək.

CQBKG Layihəsində boru kəmərinin hidrostatik sınağı üçün suyun çaylardan əldə edilməsi zəruri olacaq. CQBKG Layihəsi suyun götürülməsi ilə bağlı tələbini müvafiq su təsərrüfatı idarəsi ilə müzakirə etməyi və götürdüyü suyun çaydakı axınının 10 %-nə qədər məhdudlaşdırılması fikrinin razılaşdırılması ilə əlaqədar müraciət etməyi nəzərdə tutur.

Digər boru kəmərlərindəki texniki xidmət/təmir fəaliyyətlərinin böyük həcmdə su götürülməsi tələbləri ilə nəticələncəyi ehtimal edilmir, deməli, bu amilin CQBKG Layihəsinin icrası ilə kumulyativ təsirlərə səbəb olacağı hesab edilmir.

Kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması və suvarma sistemlərinin təmiri layihələri su resurslarına tələbatın artması ilə nəticələnə bilər; bununla belə, onlar, eyni zamanda düzgün olmayan mövcud iş üsullarını və zədələnmiş şəbəkələri mükəmməlləşdirə bilər ki, bu da az su sərfinə səbəb olar. Bu səbəbdən, bu layihələrdən su resurslarına hər hansı kumulyativ təsirin mövcud olacağı hesab edilmir.

Nəzərdə tutulan avtomobil və ya dəmir yolu tikintisi/bərpası, suvarma sisteminin təmiri və optik lif kabel layihələrinin tikintisi ərzində səth və ya qrun tularının götürülməsinə ehtiyac olub-olmayacağı məlum deyildir, lakin əgər zəruri olarsa belə, böyük həcmdə tələb olunacağı ehtimal edilmir. Tikinti işləri ərzində həssas su ehtiyatlarının nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsindəki eyni qaydada çirklənməsi mümkündür. Kumulyativ təsirin mənfi potensiala malik olacağı hesab edilir, lakin, boru kəməri tikintisində olduğu kimi, tikinti ərzində böyük həcmdə yanacağın, yağın və ya kimyəvi preparatların istifadə olunacağı ehtimal edilmir.

11.4.6 Ekologiya

Nəzərdə tutulan CQBKG KS-nin bəzi hissələri mühafizə olunan flora və fauna növlərinin daxil olduğu xüsusilə həssas məskunlaşma ərazilərindən keçir. Marşrut, həmçinin mühafizə olunan balıq növlərinin mövcud olduğu çaylardan keçir. Məskunlaşma ərazilərinə, flora və faunaya təsirlərin azaldılmasını nəzərə alaraq, yerlərdə qabaqlayıcı tədbirlər görülmüşdür, məsələn bəzi flora növlərinin (məsələn *Iris camillae*) köçürülməsi, su axınlarında açıq üsulla qazma işlərinin aparılmaması və ya balıqların kürütökmə dövrü ərzində mövsümi məhdudiyətlərin tətbiqi.

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikintisinin əksər yerlərdə məskun ərazilərə, flora və faunaya müvəqqəti təsirə malik olacağı gözlənilir. KS-nin, müvəqqəti giriş yollarının, tikinti düşərgələrinin və boru anbarı meydançalarının bərpasından və bioloji müxtəlifliyin bərpasından sonra bitki örtüyünün bərpa edilməsinin təxminən 2-5 il çəkəcəyi gözlənilir. Boru kəmərinin eroziyaya meyilli ola bilən zəif səhralıq məskənlərdən keçdiyi müəyyən ərazilərdə bioloji müxtəlifliyin tam bərpası daha uzun çəkə bilər və bu səbəbdən, gələcək

layihələrin çox yaxınlıqda həyata keçiriləcəyi yerlərdə belə gələcək layihələrlə bağlı potensial mənfi kumulyativ təsirlər mövcud ola bilər.

Yalnız kiçik bir məskunlaşma ərazisinin ərsinlə təmizləmə stansiyasının, yeni giriş yolunun və bağlayıcı sürgülərin mövcudluğu (yerləşməsi) səbəbindən daimi köçürülməsi təklif edilmişdir.

Avtomobil və dəmir yolu layihələrindən yaranan kumulyativ təsirlərə məskunlaşma ərazisinin daimi köçürülməsi daxildir. Suvarma sisteminin təmiri və optik lif kabel layihələri də məskunlaşma ərazisinin cüzi miqyasda daimi köçürülməsini zəruri edə bilər. Bunun az əhəmiyyətə malik olacağı hesab edilir, belə ki, bu layihələr əsasən bərpa/modernləşdirmə xarakterli layihələrdir və ümumilikdə, toxunulmamış məskunlaşma ərazilərində bütünlüklə yeni xidmət zonalarının yaradılmasından deyil, mövcud xidmət zonalarının genişləndirilməsindən ibarət olacaq.

Çay keçidlərində böyük kumulyativ təsirin (və sahilboyu məskənlərə, balıqlara və balıqların kürütökməsinə potensial təsirin) yaranacağı ehtimal edilir, çünki, avtomobil yolu, dəmir yolu və optik lif kabel layihələri nəzərdə tutulan CQBKG marşrutunun keçdiyi eyni çaylardan keçəcək. Bu səbəbdən, xüsusən həssas çay keçidlərində (məs. Şərqi Kür, Qərbi Kür, Həsənsu, Qoşqarçay, Kürəkçay və Tovuzçay) akvatik və sahilboyu ekologiyaya orta əhəmiyyətli kumulyativ təsir ehtimalı vardır.

BTC, CQBK və QİBK boru kəmərlərinin çay keçidlərində yerləşən hissəsində texniki xidmət/təmir işlərinin yerinə yetirildiyi və suvarma sisteminin təmiri layihələri su axınları ilə kəsişdiyi və onlarla qarşılıqlı əlaqədə olduğu halda, yenə də çay keçidlərində ekologiyaya az əhəmiyyətli kumulyativ təsirin yaranması mümkündür.

11.4.7 Havanın Keyfiyyəti

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin yaşayış binalarının yaxınlığında yerinə yetirildiyi yerlərdə və yaşayış binalarına yaxın yerləşən tikinti düşərgələrində və boru anbarı meydançalarında tikinti işlərindən yaranan toz yerli sakinlər (LTMQİC daxilində) üçün narahatlığa səbəb ola bilər. Tikinti işlərində toz, əsasən torpaq işlərindən və ya nəqliyyatın hərəkətindən yaranır, və əgər nəzərdə tutulan avtomobil və dəmir yolu tikintisi/bərpası, optik lif kabel və suvarma sisteminin təmiri layihələrindən hər hansı biri CQBKG boru kəməri yaxınlığında və CQBKG-nin tikintisi ilə eyni vaxtda həyata keçirilərsə, atmosferdə əlavə toz yaranı bilər və ya artan toz konsentrasiyalarının mövcudluğu daha uzun müddət davam edə bilər. Eləcə də, yaxınlıqdakı sakinlərin narahatlığına səbəb olmaqla, toz, həmçinin məhsuldarlığın azalmasına və ya, müstəsna hallarda yaxınlıqdakı sakinlər üçün nəfəs alma problemlərinin yaranmasına da gətirib çıxara bilər. Lakin, toz nəticəsində potensial mənfi kumulyativ təsirlərin çox lokal və müvəqqəti xarakter daşıyacağı gözlənilir və bu səbəbdən, təklif edilən avtomobil və dəmiryolu tikintisi/müasirləşdirilməsi, optik lifli kabel və suvarma sisteminin təmiri layihələrinin əksəriyyəti üçün az əhəmiyyətə malik olacağı hesab edilir.

Lakin Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolu təklif edilən CQBKG marşrutuna kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan tikinti mexanizmlərinin emissiyasının, torpaq işlərindən və avtomobillərin hərəkətindən yaranan tozun potensial nəzərəçarpacaq kumulyativ təsire malik olması ehtimal edilir. Buna görə də, bu lokallaşdırılmış sahədə hər iki layihə eyni zamanda aparılırsa, havanın keyfiyyətinə orta – yüksək nəzərəçarpacaq kumulyativ təsir dəyməsi ehtimal edilir.

Məhdud həcmdə tozun yaranacağı gözlənildiyindən, CQBKG Layihəsinin tikintisindən, mövcud boru kəmərlərində davam edən texniki xidmət/təmir işlərindən və kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələrindən heç bir əhəmiyyətli kumulyativ təsirin (yəni potensial neytral) baş verməyəcəyi proqnozlaşdırılır.

11.4.8 Səs-Küy və Vibrasiya

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin yaşayış binalarının yaxınlığında yerinə yetirildiyi yerlərdə və yaşayış binalarının yaxınlığındakı tikinti düşərgələrində və boru anbarı

meydançalarında səs-küy yerli sakinlərin müvəqqəti narahatlığına səbəb ola bilər. Tikinti işləri adətən səs-küy emissiyaları yaradır, və əgər nəzərdə tutulan avtomobil/dəmir yolu tikintisi/bərpası, optik lif kabel və suvarma sisteminin təmiri layihələrindən hər hansı biri CQBKG Layihəsinin yaxınlığında və CQBKG boru kəməri tikintisi ilə eyni vaxtda həyata keçirilərsə, bəzi əlavə səs-küy emissiyaları yarana və ya hər hansı ayrıca reseptora artan səs-küy emissiyalarının təsiri daha uzun müddət davam edə bilər. Lakin, ümumiyyətlə, səs-küyden yaranan potensial mənfi kumulyativ təsirlərin çox lokal və müvəqqəti xarakter daşıyacağı gözlənilir və bu səbəbdən, daha az əhəmiyyətə malik olacağı hesab edilir.

Nəzərdə tutulan yol tikinti/bərpa, optik lif kabel və suvarma sisteminin bərpası layihələrində CQBKG Layihəsində maddi-texniki təchizat və daşınmada istifadəsi nəzərdə tutulan eyni yol şəbəkələrindən istifadə olunacağı ehtimal edilir. Onlar üçün, həmçinin CQBKG Layihəsindəki eyni yollardan istifadə oluna bilər. Əgər bu baş verərsə, vibrasiya nəticəsində ən həssas əmlakın zədələnməsi artacaq. Əsas avtomobil yollarının əksəriyyətinin yaxınlığındakı əmlakın az zədələnməyi hesab edilir, belə ki, onlar adətən hərəkət intensivliyinin gərgin olduğu yoldan uzaqda yerləşir; əgər binalar vibrasiyaya həssas olarsa, zədələnmənin artıq baş vermiş olduğu və bu layihələrdən hər hansı biri ilə birbaşa əlaqədar olmadığı daha çox ehtimal edilir. Bu səbəbdən, vibrasiya nəticəsində yaranan ümumi kumulyativ təsirin daha az əhəmiyyətə malik olacağı hesab edilir, lakin bu, bir neçə ayrıca bina üçün orta əhəmiyyətli təsir də ola bilər.

Lakin Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolu təklif edilən CQBKG marşrutuna kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan tikinti fəaliyyətlərindən və avtomobillərin hərəkətindən yaranan səs-küy və vibrasiyanın yerli LTMQİc və LTMQİn-a nəzərəcarpacaq kumulyativ təsir göstərməsi potensialı vardır. Buna görə də, bu lokallaşdırılmış sahədə hər iki layihə eyni zamanda aparılırsa, səs-küy və vibrasiyanın orta – yüksək nəzərəcarpacaq kumulyativ təsire malik olması ehtimal edilir. Mövcud boru kəmərlərində davam edən texniki xidmət/təmir işləri və ya kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələri nəticəsində neytral potensialı (yəni, nəzərəcarpacaq olmayan) kumulyativ səs-küy və vibrasiya təsirinə baş verəcəyi proqnozlaşdırılır.

11.4.9 Mədəni İrs

Mövcud BTC və CQBK boru kəmərlərinin tikintisi ərzində mədəni irsin idarə olunması üzrə etibarlı və sistematik proqrama riayət olunmuşdur. Bunun CQBKG Layihəsi üçün də qəbul edilməsi nəzərdə tutulur. Boru kəmərinin yaxınlığındakı məlum obyektlərin tikinti qabağı öyrənilməsi və qazıntı işlərinin həyata keçirilməsi, belə obyektlər barədə anlayışı genişləndirmək və, zəruri olarsa, marşrutun istiqamətinin cüzi dəyişdirilməsi imkanını təmin etmək məqsədi ilə nəzərdə tutulur. Qazılmış sahələr qeydə alınacaq, artefaktlar təhlil ediləcək və nəticələr nəşr olunacaq. Həmin ərazi daxilində və Azərbaycanda arxeologiya barədə biliklərin əldə edilməsinin ümumilikdə potensial əhəmiyyətli təsire malik olacağı hesab edilir.

Nəzərdə tutulan gələcək layihələr mədəni irsin idarə olunmasına etibarlı yanaşma prinsipinə riayət edərsə, bu, potensial müsbət kumulyativ təsir hesab olunacaq. Belə bir prinsipə riayət olunmazsa, naməlum arxeoloji obyektlərin qeydə alınmazdan əvvəl məhv edilməsi riski yaranar. Bu, mənfi təsir hesab edilir.

Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolu təklif edilən CQBKG marşrutuna və mövcud BTC və CQBK-nə kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan mədəni irsə kumulyativ təsirin mövcud olması potensialı mövcuddur, çünki dövrələmə yolun təklif olunan marşrutu hazırda BTC və CQBK layihələri zamanı aşkar edilmiş məlum mədəni irs sahələrindən keçir. Lakin hazırkı mərhələdə təsirin miqyasını proqnozlaşdırmaq mümkün deyil, çünki Nəqliyyat Nazirliyinin mədəni irsin idarəedilməsinə yaxınlaşma üsulu məlum deyil.

BTC, CQBK və QİBK boru kəmərlərində davam edən texniki xidmət/təmir işlərində mədəni irsin idarə olunması üzrə dəqiq müəyyən edilmiş prosedura əməl olunur və bu səbəbdən, kumulyativ təsir potensial müsbət hesab olunur.

Nəzərdə tutulan avtomobil və dəmir yolu layihələri üçün qəbul olunacaq prinsip hazırkı mərhələdə naməlumdur və bu səbəbdən, kumulyativ təsirin əhəmiyyəti də naməlum olaraq qalır.

11.4.10 Məşğulluq və İş Bacarıqları

CQBKG Layihəsi ilə birlikdə nəzərdə tutulan hər hansı genişləndirmə işlərinin (eləcə də, hazırda müəyyən edilməmiş maliyyələşdiriləcək gələcək layihələrin) paralel həyata keçirilməsi yerli əhali üçün iş yerlərinin sayını artıracaq. Təlim imkanları həm də yerli icmalardakı işçi qüvvəsinin iş vərdişlərini daha da mükəmməlləşdirəcək və bu səbəbdən, onlar gələcək layihələrdə işə düzəlmək üçün daha yaxşı imkana malik olacaqlar. Azərbaycanın işsizliyin nisbətən yüksək dərəcədə yayıldığı ərazilərində yeni layihələr davamlı məşğulluq və qazanc baxımından əhəmiyyətli sosial üstünlüklər yaradır. Odur ki, bunun potensial müsbət kumulyativ təsire malik olacağı ehtimal edilir.

11.4.11 Yaşayış Şəraiti

Yaşayış şəraitinə kumulyativ təsirlərin yaranma potensialının çox lokallaşmış olacağı hesab edilir. CQBKG Layihəsi boru kəmərinin və ya obyektin tikintisi üçün istifadə olunan torpağa sahib olan və ya həmin torpaqdan istifadə edən insanların (LTMQİn) yaşayış şəraitinə təsir göstərə bilər. Kompensasiya ödənişləri CQBKG Layihəsinin icrası nəticəsində meydana çıxan yaşayış şəraitinə mənfi təsirləri azaltmaq məqsədi daşıyır, deməli, belə təsirlərin nə mənfi, nə də üstün əhəmiyyətə malik olacağı hesab edilmir.

Ümumiyyətlə, avtomobil və dəmir yol tikintisi/bərpası, optik lif kabel və suvarma sisteminin təmiri layihələrinin nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalan torpaq sahiblərinin və istifadəçilərinin yaşayış şəraitinə təsir edəcək dərəcədə yaxınlıqda həyata keçiriləcəyi ehtimal edilmir. Bu səbəbdən, LTMQİn-lara potensial neytral kumulyativ təsirin yaranmayacağı hesab edilir.

Bununla belə, Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolu kifayət qədər yaxın (200m daxilində) olduğundan yaşayış şəraitinə nəzərəcarpacaq kumulyativ təsir potensialı vardır, çünki buradakı LTMQİc və LTMQİn-n təklif edilən CQBKG Layihəsinin təsirinə məruz qalan icmalar olması hesab olunur. Dövrələmə yolun tikintisi bu səbəbdən daha çox sakinin ya fiziki, ya da iqtisadi baxımdan köçürülməsini bildirir. Lakin verilmiş mərhələdə bu təsirin miqyasını proqnozlaşdırmaq mümkün deyil, çünki Nəqliyyat Nazirliyinin tətbiq edəcəyi kompensasiya siyasətləri və mexanizmləri məlum deyil.

Mövcud boru kəmərlərinin təsirinə məruz qalan LTMQİn-ların eynilə, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin təsirinə də məruz qalacağı ehtimal edilir. Lakin BTC, CQBK və QİBK layihələri üçün texniki xidmət/təmir işlərinin davam edən təsirlərinə görə kompensasiya siyasətləri müəyyən edilmişdir, bu səbəbdən, hər hansı əhəmiyyətli kumulyativ təsir proqnozlaşdırılmır.

Kumulyativ təsirin birdən çox layihə üçün mal və ya xidmətləri təchiz etmək imkanına malik olan kommersiya fəaliyyətləri və şəxslər üçün faydalı olacağı ehtimal edilir.

11.4.12 İcmanın Səhhiyyəsi və Təhlükəsizlik

CQBKG Layihəsi həm layihələrə cəlb olunmuş işçi qüvvəsinin təlimi vasitəsilə, həm də LTMQİc-lara məlumatın çatdırılması yolu ilə sağlamlıq və təhlükəsizlik məsələləri barədə bilik səviyyəsinin yüksəldilməsinə çalışacaq. Bu bilik səviyyəsinin yüksəldilməsi prosesi, digər layihələr tərəfindən də qəbul edilərsə, potensial müsbət kumulyativ təsir hesab olunur və bu proses artıq BTC, CQBK və QİBK boru kəməri tikintisi mərhələlərində başlanmışdır.

Planlaşdırılmış avtomobil və dəmir yolunun bərpası, optik lif kabel və suvarma sisteminin təmiri layihələri nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi ilə eyni vaxtda həyata keçirilərsə, bu, LTMQİc-ların səs-küy, toz və vibrasiya kimi maneələrə məruz qalma müddətinin və yol-nəqliyyat qəzaları riskinin uzanmasına səbəb olacaq. Bu halda, sağlamlığa və təhlükəsizliyə kumulyativ təsirin orta-yüksək əhəmiyyətli olacağı hesab edilir. Bu, xüsusilə, Şəmkir dövrələmə yolunun təklif edildiyi Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsində daha çox nəzərə

çarpır ki, burada layihələrin eyni zamanda aparılması halında kumulyativ təsirin daha yüksək əhəmiyyətə malik olacağı ehtimal edilir.

Mövcud boru kəmərlərində texniki xidmət/təmir işlərinin və kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələrinin sağlamlığa və təhlükəsizliyə potensial neytral kumulyativ təsire malik olacağı hesab edilir.

Müxtəlif layihələr nəticəsində yaranan tozun sağlamlığa kumulyativ təsiri Bölmə 11.4.7-də müzakirə edilir.

11.4.13 Nəqliyyat

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsi ictimai yollarda, digər genişləndirmə işləri və tikinti layihələrinə də cəlb edilmiş, eləcə də ictimaiyyət tərəfindən istifadə olunan böyük sayda nəqliyyatın hərəkətinə səbəb olacaq. Bu, nəqliyyatın hərəkətində müvəqqəti tıxacın yaranması və ya qəzaların baş verməsi riskinin artması baxımından kumulyativ təsire malik ola bilər və bu təsirin potensial mənfəi olacağı hesab edilir.

CQBKG Layihəsi ilə eyni zamanda oxşar yerlərdə avtomobil və/yaxud dəmiryolu layihələrinin tikintisi başlayarsa, ümumi tikinti nəqliyyatının hərəkətlərindən, o cümlədən aqreqlərin daş və torpaq karxanalarından sement qarışdırma qurğularına və tikinti sahələrinə daşınması nəticəsində nəzərəcarpacaq kumulyativ təsirlər yarana bilər. Bu, xüsusilə, təklif edilən CQBKG Layihəsinə çox yaxın tikiləcək təklif olunan Şəmkir dövrələmə yolunun yerləşdiyi Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsinə tətbiq edilir və layihələrin eyni zamanda aparılması halında burada kumulyativ təsirin daha əhəmiyyətli olacağı ehtimal edilir.

Mövcud boru kəmərlərində texniki xidmət/təmir işlərinin və kənd təsərrüfatının yaxşılaşdırılması layihələrinin nəqliyyatın hərəkətinə əhəmiyyətli kumulyativ təsire malik olacağı hesab edilmir.

Nəqliyyatın artan hərəkətindən yaranan səs-küy və vibrasiya təsirləri Bölmə 11.4.8-də müzakirə olunur. Nəqliyyatın artan hərəkəti nəticəsində havanın keyfiyyətinə təsirlər, o cümlədən tozun təsiri Bölmə 11.4.7-də nəzərdən keçirilir.

11.4.14 Planlaşdırılmamış Hadisələr

Azərbaycan qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, yeni genişləndirmə işlərinin nəzərdə tutulan CQBKG boru kəmərinə və ya obyektlərindən müəyyən edilmiş məsafədə həyata keçirilməsinə icazə verilməyəcək və 500m məsafədə planlaşdırılan hər hansı tikinti işi üçün riskin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir. Üçüncü tərəfə aid tikinti işlərinin CQBKG obyektlərindən təhlükəsiz məsafədə saxlanması üçüncü tərəfə aid hadisələrin təsirinə CQBKG layihəsinə qədər gəlib çıxması (və ya əksinə) ehtimalının çox az olması deməkdir.

BTC, CQBK və QİBK boru kəmərlərində olduğu kimi, CQBKG boru kəməri də torpağın altında olacaq. Bu boru kəmərləri arasında boru kəmərinin tam daxili diametri boyunca zədələnməsinin və bir boru kəmərinin partlamasının digər boru kəmərlərinə keçməsinin qarşısını almaq üçün kifayət edəcək normal ayırıcı məsafələri yaratmaq məqsədi ilə risklərin qiymətləndirilməsi həyata keçirilmişdir. Bu, digər boru kəmərləri ilə birlikdə kumulyativ təsirin son dərəcə az olacağı ehtimalı doğurur.

Boru kəmərinin və obyektlərin ətrafındakı qadağa zonalarının mövcudluğu gələcək tikinti layihələri ilə qarşılıqlı təsirlə əlaqədar hər hansı kumulyativ təsirləri istisna etməlidir.

CQBKG boru kəməri və ya obyektlərinin yaxınlığında yerinə yetirilməsi tələb olunan hər hansı BTC, CQBK və QİBK texniki xidmət/təmir işləri üçün dəqiq müəyyən edilmiş prosedurlar mövcuddur. Bu, hər hansı planlaşdırılmamış hadisənin baş vermə potensialının mümkün qədər az olmasını təmin etmək məqsədi daşıyır.

Dəmir yollarının yenilənməsi layihəsi istismara verilecəyi halda planlaşdırılmamış hadisələrdən yaranan çirkənlənmənin təsirinə azaldılması baxımından müsbət kumulyativ təsirə malik ola bilər, belə ki, yenilənmiş dəmiryol xətti boyunca neft daşıyan yük qatarlarının reldən çıxması riskinin az olacağı gözlənilir.

11.4.15 Potensial əlavə təsirlərin fəza ölçüsü

Ümumiyyətlə, təklif edilən CQBKG Layihəsi ilə gələcək layihələrin birgə təsirlərinin öz təbiətinə görə lokallaşmış olması və ən nəzərəcarpacaq təsir sahəsinin təklif edilən Şəmkir dövrələmə yolunun keçəcəyi Dəllər Daşbulaq (KG287-289) sahəsinin olması ehtimal edilir. Cədvəl 11-2 əlavə təsirlərin proqnozlaşdırılan fəza ölçüsünün xülasəsini verir.

Cədvəl 11-2: Əlavə təsirlərin fəza ölçüsü

Layihə	Yerli	Regional	Milli	Beynəlxalq
Mövcud boru kəmərlərinə texniki xidmət	+	+	-	-
Avtomobil yollarının inkişafı	+	+	-	-
Dəmir yollarının inkişafı	+	+	-	-
Kənd təsərrüfatı üzrə təkmilləşdirmə layihələri	+	-	-	-
Suvarma sisteminin təmiri layihələri	+	-	-	-
Optik lifli kabel	+	-	-	-

Şerti işarələr

-	Kumulyativ təsir yoxdur
+	Kumulyativ təsir mövcuddur

11.5 Potensial Birgə Təsirlərin Qiymətləndirilməsi

Ayrıca təsirlərin ümumi nəticələrinin qiymətləndirilməsi və kəmiyyət baxımından müəyyən edilməsi üçün hər hansı hazırlanmış ƏMSSTQ metodologiyası mövcud deyildir. Bu səbəbdən, reseptorlara və resurslara baş verə biləcək qalıt təsirlərin əsas qarşılıqlı təsirlərini (və ya birgə təsirlərini) müəyyən etmək məqsədi ilə, mövcud informasiyadan və mütəxəssis rəyindən və təcrübəsindən istifadə etməklə potensial qarşılıqlı təsirlərin kəmiyyət baxımından qiymətləndirilməsinin yerinə yetirilməsi zəruri olmuşdur.

Birgə təsirlərin qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikinti və istismar mərhələləri üçün tematik ərazilərdə orta və daha yüksək əhəmiyyətə malik mənfi qalıt təsirlərin və əhəmiyyətli təsirlərin qeydə alındığı hallar üçün aparılır.

Bəzi tematik ərazilərdə, həssas reseptorlara ümumi təsiri yaratmaq üçün birlikdə (qarşılıqlı şəkildə) baş verə bilən təsirlər arasında bilavasitə qarşılıqlı əlaqələrin mövcud olması hesab edilir. Buna misal olaraq, tikinti ərzində səs-küyün, vibrasiyanın, nəqliyyatın hərəkətinin, tozun və vizual görünüşün pozulmasının birgə təsirlərini göstərmək olar.

Digər tematik ərazilərdə, reseptorlara təsirlərin məcmusunun məhdud şəkildə mövcud olacağı və ya heç bir təsirin olmayacağı hesab edilir. Bunlara cüzi təsirlərin qeydə alındığı və ya heç bir qalıt təsirlərin qeydə alınmadığı mövzular (məsələn geologiya və geomorfologiya), və yaxud müxtəlif ərazilər arasında heç bir dəqiq qarşılıqlı əlaqələrin mövcud olmadığı mövzular (məsələn arxeologiya və quru ərazinin ekologiyası) daxildir. Belə hallarda bu amillər sonradan qarşılıqlı təsirlərin qiymətləndirilməsində nəzərə alınmamışdır.

Əsas qarşılıqlı təsirlər adətən Layihənin müxtəlif komponentləri ilə (daha doğrusu, KS, BVRlər (CQBKG üzrə bağlayıcı siyirtmə sahələri), ərsinlə təmizləmə stansiyası, boru anbarı meydançaları və inşaat düşərgələrinin yaxınlığındakı yaşayış yerinə aid reseptorlar, su

ehtiyatları istifadəçiləri və geniş yaşayış məskənləri və icmalar (LTMQİc)) birbaşa qarşılıqlı əlaqədə olan insan reseptorlarının məruz qaldığı təsirlərlə məhdudlaşır.

Əhəmiyyətli birgə təsirlərin əsasən tikinti mərhələsi ilə məhdudlaşacağı hesab edilir. Qiymətləndirmə əsasında müəyyən edilmişdir ki, nəzərdə tutulan boru kəməri KS-nin yaxınlığındakı əmlakın/icmaların həmin ərazidə tikinti işlərinin yerinə yetirilməsi zamanı nəqliyyatın sayına və nəqliyyatın hərəkətinin yaxınlığına görə artan səs-küy, vibrasiya, tozun lokal yaranması, vizual görünüşün pozulması və havanın keyfiyyətinin zəifləməsi ilə əlaqədar müvəqqəti təsirlərin məcmusuna məruz qalacağı ehtimal edilir. Bu birgə təsirlərin potensial baxımdan vacib məsələ kimi müəyyən edildiyi, yaşayış evlərinin KS-nə çox yaxın olduğu ərazilər aşağıdakılardır: Çiyini kəndi, ən yaxın ev təxminən 80m; Qarabörk kəndi, ən yaxın ev təxminən 20m; Alpout kəndi ən yaxın ev təxminən 50m; və Dəllər Daşbulaq kəndi, nəzərdə tutulan KS ərazisində yerləşən, köçürülməsi zəruri ola bilən yaşayış yeri və kənd təsərrüfatı infrastrukturunu, ən yaxın ev təxminən 20m. Bu məsafələr boru kəmərinin mərkəz xəttindən hesablanır və bu səbəbdən, KS-nin özünün 36m məsafəsi daha yaxın olacaq. Dəllər Daşbulaq kəndinin ətrafındakı bu seksiya müzakirə olunmaqdadır və istiqamətinin dəyişdirilməsi nəzərdə tutulur, lakin mövcud olan və ya nəzərdə tutulan digər infrastruktur səbəbindən, istiqamətin dəyişdirilməsinin mümkün olub-olmayacağı qeyri-müəyyəndir.

Birgə təsirlərə tikinti düşərgələrinin, boru anbarı meydançalarının və giriş yollarının yaxınlığındakı icmalar məruz qala bilər. Bu icmaların, marşrut boyunca yerləşən əmlakın/icmaların məruz qaldığı eyni müvəqqəti təsirlər məcmusuna məruz qalacağı ehtimal edilir. Layihənin tikinti mərhələsi ərzində, həmçinin yerli yollarda nəqliyyatın hərəkətinin artacağı da gözlənilir. Bu təsir Layihənin boru kəməri KS-nə giriş marşrutları kimi istifadə olunacaq yerli yolların bərpası niyyəti ilə müəyyən dərəcədə yaxşılaşdırıla bilər.

Tikinti zamanı proqnozlaşdırılan əsas birgə təsirlərin xülasəsi Cədvəl 11-3-də göstərilmişdir.

Cədvəl 11-3: Tikinti fazasında əhəmiyyətli birgə təsirlərin xülasəsi

Yeri	Hava keyfiyyəti	Səs-küy və vibrasiyası	Nəqliyyat	Həyat tərz	Landşaft və vizual görünüş	İcmanın təhlükəsizliyi
Çiyini kəndi (KG106)						
Qarabörk kəndi (KG118)						
Alpout kəndi (KG123)						
Dəllər Daşbulaq kəndi (KG288)						
Tikinti düşərgələrinə, boru saxlanma yerlərinə və giriş yollarına yaxın icmalar						

Boz qrafalar nəzərəcarpacaq birgə təsiri göstərir

Torpaq sahibləri və torpaq icarədarları öz mövcud kənd təsərrüfatı rejimlərinin lokallaşdırılmış şəkildə pozulması ilə bağlı təsirlər məcmusuna və tikinti işləri ilə əlaqədar yuxarıda açıqlanmış təsir növlərinə məruz qala bilərlər.

Tikinti işlərinin müvəqqəti xarakter daşdığını və boru kəməri KS boyunca işlərin xətti qaydada irəliləməsinin planlaşdırılmasını nəzərə alaraq, hər hansı belə təsirlərin qısamüddətli olacağı gözlənilir, onların əhəmiyyətlik dərəcəsi isə, yerinə yetirilən əməliyyatların vaxtının müəyyən edilməsindən, həcmindən və növündən və tətbiq olunan qabaqlayıcı tədbirlərin effektivliyindən asılı olaraq fərqlənəcək.

İstismar mərhələsi ərzində, birgə təsirlərin az əhəmiyyətə malik olacağı və vizual təsirlə (daimi mövcud olma və gecə vaxtı işıqlandırma), lokal hava keyfiyyətinin bir qədər zəifləməsi və ərsinlə təmizləmə stansiyasından səs-küyün yaranması ilə məhdudlaşacağı

ehtimal edilir. BVR-lərlə əlaqədar hər hansı əhəmiyyətli birgə təsirlərin yaranacağı hesab edilmir.

11.6 Transsərhəd Təsirlərin Qiymətləndirilməsi

ƏMSSSTQ-nin CQBKG Layihəsinin Azərbaycanda tikilməsi və istismarı nəzərdə tutulan hissəsinə yönəldilməsinə baxmayaraq, CQBKG həm də beynəlxalq səviyyəli layihədir. O, qazı istehsal olunduğu ölkədən, Azərbaycandan qazın istifadə olunacağı ölkələrə (Gürcüstan, Türkiyə və digər Avropa ölkələri) daşıyacaq.

Ayrı-ayrı insanların normal həyatının pozulmasını (məsələn vizual təsir, səs-küy, toz), məskun ərazilərin və vəhşi təbiətin normal həyatının pozulmasını, və təhlükəli tullantıların ixracına Bazel Konvensiyası əsasında nəzarət olunduğunu nəzərə alaraq, iki potensial transsərhəd təsir müəyyən edilmişdir. Birinci növbədə, Kür çayı Azərbaycanda CQBKG Layihəsi ərazisindəki mənbələrdən çirkləndiriciləri Xəzərə daşıya bilər, bununla da Rusiya, Qazaxıstan, Türkmənistan və İran kimi Xəzəryanı dövlətlərə təsir göstərə bilər. İkincisi, Layihədən yaranan atmosfer çirkləndiriciləri emissiyaları, onların yayılma səviyyəsindən asılı olaraq, transsərhəd təsirlərə malik ola bilər. İstixana qazlarının emissiyaları da (cüzi olsa belə) baş verəcək.

11.6.1 Kür Çayı

Kür çayı Gürcüstandan Azərbaycana axır, ölkədən keçib, Bakıdan cənubda Xəzər Dənizinə tökülür. CQBKG Layihəsi Kürü iki yerdə kəşşir (Şərqi Kür və Qərbi Kür), Kürün şərq keçidi ən uzaq aşağı axın hissəsidir və bu səbəbdən Xəzərə daha yaxındır. Lakin, hər hansı hadisə baş verdiyi halda, hər hansı potensial çirkləndiricinin Xəzərə gəlib çatması ehtimal edilmir, belə ki, Kürün şərq keçidindən Xəzərə qədər olan məsafə 200 km-dən çoxdur.

Bundan əlavə, CQBKG Layihəsində Kürün qərb keçidi altında mikrotunelin qazılması və Kürün şərq keçidində Üfüqi Maili Qazma (ÜMQ) nəzərdə tutulur ki, bu da suyun keyfiyyətinə təsir göstərməyəcək. Hidravlik sınaq üçün suyun Kür çayından tənzimləyə bilən intensivlikdə götürülməsinin Xəzər Dənizi üçün əhəmiyyətli təsire malik olacağı ehtimal edilmir. Hidravlik sınaq suyu Kürə axıdılsa, bu suyun növbəti istifadəçilər üçün çayı çirkləndirməyəcəyini təsdiqləmək məqsədi ilə axıdılmazdan əvvəl Layihə tərəfindən bu suyun sınağı aparılacaq.

Tikinti işləri ərzində çaya hər hansı çöküntülər daxil olarsa, onların Xəzərə gəlib çatmadan keyli qabaq çay yatağına çökəcəyi gözlənilir.

Boru kəmərinin tikintisi zamanı çaya yanacaq tökülərsə, neftlə çirklənmənin çay suyunun növbəti istifadəçilərinə təsirlərini məhdudlaşdırmaq məqsədi ilə, Fövqəladə Hallarda Cavab Tədbirləri Planı (Fəsil 12-yə (Təhlükələrin Təhlili və Risklərin Qiymətləndirilməsi) baxın) tətbiq olunacaq. Çay keçidləri Xəzər Dənizindən kifayət qədər çayyuxarı məsafədə yerləşir və dağıntıların Kür çayının keyfiyyətinə təsirlərinin həmin suyun dənizə çatmasına qədər aradan qaldırılacağı gözlənilir. Bu səbəbdən, çay suyunun keyfiyyətindəki dəyişikliklərlə əlaqədar Xəzər dənizinə və ətraf sahilyanı dövlətlərə potensial transsərhəd təsirlərin əhəmiyyətinin cüzi olacağı ehtimal edilir.

11.6.2 Atmosfer

Azərbaycandakı CQBKG Layihəsinə böyük həcmdə atmosfer çirkləndiriciləri və istixana qazları emissiyaları yarada bilən kompressor stansiyaları və təzyiqli azaltma stansiyaları kimi obyektlər daxil deyildir. Ərsinlə təmizləmə stansiyası Azərbaycanda planlaşdırılmış əməliyyatlar ərzində atmosfərə hər hansı çirkləndirici maddələri atacaq yeganə obyektidir və bu emissiyaların çox cüzi olacağı, enerji təchiz etmək üçün dizel generatorunun işləməsi və ərsinin buraxılması ərzində vaxtaşırı (iki ildə bir dəfə) atmosfərə kiçik həcmdə metanın atılması ilə məhdudlaşacağı gözlənilir. Bu səbəbdən, dövlət sərhədlərindən (Gürcüstan, Ermənistan, İran və ya Rusiya ilə) əsən küləklər vasitəsilə yayılan atmosfer çirkləndiriciləri və istixana qazları nəticəsində transsərhəd təsirlərin cüzi olacağı hesab edilir. Tikinti ərzində ayrıca reseptorların normal fəaliyyətinin hər hansı pozulmasının (məsələn toz vasitəsilə)

əslində lokal və müvəqqəti xarakter daşıyacağı gözlənilir və bu səbəbdən transsərhəd təsirlərin yaranmasına gətirib çıxarmayacaq.

11.6.3 Layihə üzrə Ümumi İXQ (İstixana Qazları) Emissiyalarının Qiymətləndirilməsi

Ayrıca istixana qazları (İXQ) emissiyaları bilavasitə lokal təsirlərlə əlaqələndirilməyə də, bu qazların qlobal konsentrasiyasının artmasına imkan yarada bilər. Bütün odluq avadanlıqlarından buraxılmış karbon dioksid istixana qazıdır. Metan karbon dioksiddən daha aktiv istixana qazıdır. CQBKG Layihəsi üçün flanslardan və birləşdiricilərdən nəzarətsiz emissiyalar, eləcə də obyektlərdə texniki xidmət/təmir və fəvqəladə vəziyyətlə əlaqədar qazın buraxılması təbii qazın əsas komponenti kimi metanın ayrılması ilə nəticələnəcək.

11.6.3.1 Tikinti Mərhələsi – Azərbaycan

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin tikinti mərhələsi ərzində atmosfərə tullantılar əsasən avtomobillərin və tikinti avadanlıqlarının istifadəsi ilə əlaqədar yaranacaq. Layihənin emissiyaların əksəriyyətinə səbəb olacaq elementlərinə bağlayıcı sürgülərin, ərsinlə təmizləmə stansiyasının və boru kəmərinin tikintisi, eləcə də tikinti düşərgəsinin və boru anbarı meydançalarının və əlaqədar beton qarışdırma qurğularının tikintisi, istismarı və texniki xidməti/təmiri daxildir.

Tikinti zamanı atmosfərə atılan birbaşa istixana qazları əsasən CO₂ ilə məhdudlaşacaq emissiyaların əksəriyyətini birbaşa istixana qazları kimi təsnifatlandırılmayan (daha doğrusu, CO və NO_x) digər emissiyalar təşkil edəcək. Bütün tikinti mərhələsi boyunca atmosfərə atılacaq CO₂-nin ümumi həcmnin 317,587 ton təşkil edəcəyi hesablanmışdır.

Bəzi karbohidrogen (KH) emissiyaları da birbaşa istixana qazları kimi təsnifatlandırıla bilər. KH emissiyalarının əsas mənbəyi soyuq vəziyyətdə işəsalma ərzində KH-ləri ayıran benzin mühərrikləridir. Layihənin bütün tikinti mərhələsi boyunca KH emissiyalarının təxminən 737 ton təşkil edəcəyi hesablanmışdır. Lakin atmosfərə atılan KH birləşmələrinin tərkibini bilmək qeyri-mümkündür və bu səbəbdən CO₂ ekvivalentini (CO_{2eq}) dəqiqliklə müəyyən etmək mümkün deyil. Soyuq vəziyyətdə işəsalma ərzində atmosfərə atılmış KH-lər aşağı CO_{2eq} ekvivalentinə malik olur; odur ki, CO_{2eq} ən pis variant kimi qəbul edilmişdir.

Bu səbəbdən, bütün tikinti mərhələsi boyunca atmosfərə atılacağı ehtimal edilən CO_{2eq}-nin ümumi həcmnin təxminən 318,324 ton təşkil edəcəyi hesablanmışdır.

11.6.3.2 İstismar Mərhələsi – Azərbaycan

Nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsinin istismar mərhələsi ərzində atmosfərə emissiyaların minimal olacağı ehtimal edilir. Əsas emissiya mənbələri bağlayıcı sürgülər və ərsinlə təmizləmə stansiyaları olacaq.

Bağlayıcı sürgülərlə əlaqədar olan istixana qazları emissiyaları əsasən hər hansı ciddi qəza zamanı yaranan emissiyalar, bağlayıcı sürgülərin özündən nəzarətsiz emissiyalar və klapanın ildə bir dəfə yerinə yetirilən texniki baxışı nəticəsində yaranan emissiyalardır. İllik CO₂ və CH₄ emissiyaları Böyük Britaniya Dəniz Operatorları Assosiasiyasının (UKOOA) quruda qaz hasilatı qurğuları üçün emissiya əmsalından istifadə etməklə, 94,14% CH₄ və 0,23% CO₂ qaz tərkibinə əsaslanaraq hesablanmışdır. Hər bağlayıcı sürgünün bir ötürücü mexanizmi var və bu ötürücü mexanizm texniki baxış məqsədi ilə ildə bir dəfə yoxlanacaq ki, bu da təxminən 3,62m² qaz ayrılması ilə nəticələnəcək. Bağlayıcı sürgüdən ümumi emissiyalar Azərbaycandakı bütün CQBKG-nə aid bağlayıcı sürgülər üçün ildə təxminən 94 ton CO_{2eq}-ə və Layihənin xidmət müddəti ərzində isə 2830 ton CO_{2eq}-ə bərabər olur.

Azərbaycandakı ərsinlə təmizləmə stansiyasının enerji tələbatı minimaldır ki, bu tələbat beş – səkkiz Termo Elektrik Generatoru (TEGLər) vasitəsilə təmin ediləcək, hər hansı mümkün əlavə enerji tələbləri isə müvəqqəti generator vasitəsilə təmin ediləcək. Ərsinlə təmizləmə stansiyasından istixana qazları emissiyaları əsasən TEG-lərlə, qaz ayrılması əməliyyatları ilə və nəzarətsiz emissiyalarla əlaqədar olacaq. İstismar ərzində ərsinlə təmizləmə

stansiyasından ümumi CO_{2eq} emissiyalarının ildə təxminən 376 ton və Layihənin xidmət müddəti ərzində isə 11 280 ton təşkil edəcəyi hesablanmışdır.

Boru kəməridən nəzarətsiz emissiyalar da İXQ emissiyalarına imkan yaradacaq. Nəzarətsiz emissiyaların hesablanması ilə əlaqədar bir sıra qeyri-müəyyənliklərin mövcud olmasına baxmayaraq, boru kəməridən ümumi CO_{2eq} nəzarətsiz emissiyalarının ildə təxminən 63 ton və Layihənin xidmət müddəti ərzində 1,890 ton təşkil edəcəyi ehtimal edilir. Boru kəməri ilə əlaqədar hər hansı təşkil olunmuş emissiyalar baş verməyəcək.

Odur ki, Azərbaycandakı CQBKG Layihəsi ilə əlaqədar bağlayıcı sürgülərdən, ərsinlə təmizləmə stansiyasından və boru kəməridən istixana qazlarının illik emissiyalarının təxminən 533 ton CO_{2eq} təşkil edəcəyi gözlənilir.

Bağlayıcı sürgülərdən və ərsinlə təmizləmə stansiyasından illik emissiyaların CQBK boru kəməri ilə əlaqədar illik emissiyalarla (1.843 milyon ton CO_{2eq}) müqayisədə nisbətən az olacağı hesab edilir.

11.6.3.3 Layihə üzrə Ümumi İXQ Emissiyalarının Qiymətləndirilməsi

Əməliyyatlar ərzində CQBKG Layihəsinin Azərbaycan hissəsindən çüzi İXQ emissiyalarının yaranacağına baxmayaraq, nəzərdə tutulan CQBKG Layihəsindən gözlənilən ümumi İXQ emissiyalarının qiymətləndirilməsi, Layihədən yaranan emissiyaların bütövlükdə baş verdiyi şəraitdə müəyyən edilə bilməsi məqsədi ilə təmin edilir.

CQBKG-nin Azərbaycan və Gürcüstanda istismarı dövründə, sıxılma üçün qaz sərfi, enerji hasilatı, su vannası qızdırıcıları, qəza vəziyyəti və ya texniki xidmət üçün qazın ayrılması və obyektlərdən və boru kəməridən nəzarətsiz emissiyaları nəticəsində ildə təxminən 599,800 ton birbaşa CO_{2eq} həddində istixana qazlarının ayrılacağı hesablanmışdır. Bundan əlavə, elektrik enerjisi hasilatı strukturuna əsaslanaraq, Gürcüstan enerji sistemindən elektrik enerjisinin idxalı nəticəsində, Layihənin ildə təxminən 4000 ton vasitəli CO_{2eq} ilə nəticələncəyi gözlənilir.¹

Beynəlxalq Enerji Agentliyi (IEA, 2011) 2009-cu ildə Gürcüstanın 5,7 milyon ton həddində CO₂ emissiyasının yarandığını bəyan edir. Gürcüstanın Layihənin iri kompressor stansiyaları üçün texniki səbəblərdən əlverişli yer olduğu bəlli olur; eyni zamanda, onun nisbətən az İXQ emissiyalarının qeydə alındığı bir ölkə olduğu hesab edilir.

Enerjinin müxtəlif karbohidrogen kollektorlarından son istifadəçilərə müxtəlif marşrutlarla daşınması ilə əlaqədar enerji sərfinin və İXQ emissiyaları göstəricilərinin müqayisəli təhlili səciyyəvi layihələrə tətbiq edilən müxtəlif parametrlər baxımından çətinləşir.

ABŞ Milli Energetika Texnologiyaları Laboratoriyasının (Skone və d, 2011) araşdırması zamanı müxtəlif mənbələrdən ABŞ təbii qazının xidmət dövrü nəzərdən keçirilmişdir. Araşdırma nəticəsində aşkar olunmuşdur ki, xidmət dövrünün daşınma mərhələsindən yaranan İXQ emissiyaları (CQBK/CQBKG sistemi ilə müqayisədə) boru kəməri məsafəsinə uyğun olaraq artır. Hər hansı kütləvi istehlakçıya, məsələn enerji stansiyasına 971 km-dən çox məsafədə çatdırılan qaza gəldikdə, araşdırma zamanı aşkar edilmişdir ki, hasil olunmuş qazın 1,3 %-i daşınma mərhələsində sərf olunmuşdur (0,8% yanacaq istifadəsində, 0,5% nəzarətsiz itkilərə və kiçik həcmi isə qazın ayrılması və məşəldə yandırılmasına). Onların araşdırdıqları daşınma məsafəsi Səngəçal terminalından Türkiyə sərhədinə kimi CQBK/CQBKG sistemi məsafəsinin 1,4 mislinə bərabər olmuşdur. Daşınma məsafəsindəki fərqi nəzərə alaraq tətbiq edilən əmsal qazı 690km məsafəyə (daha doğrusu, Azərbaycanda Səngəçal Terminalından Gürcüstan-Türkiyə sərhədinə qədər) daşımaq üçün hasil olunan qazın sərfində itkiləri 0,9 %-ə qədər azaldır.

¹ Gürcüstanın elektrik enerjisinin təxminən 87 %-inin hidroelektrik stansiyasından hasil olduğunu nəzərə alaraq (http://www.iea.org/stats/electricitydata.asp?COUNTRY_CODE=GE; IEA, 2011)

Cədvəl 11-4: CQBKG İstixana Qazları Emissiyalarının ABŞ Göstəriciləri ilə Müqayisəsi

Ayrılmış istixana qazları	CQBKG buraxılış gücü ABŞ Sistemində olduğu halda, nəzəri baxımdan hesablanmış emissiyalar (bu səbəbdən METL-nın (Milli Energetika Texnologiyaları Laboratoriyası) nəticələrinə müvafiq itki baş verir)			CQBKG üzrə proqnozlaşdırılmış faktiki emissiyalar			
	Yanacaq istifadəsi	Nəzarətsiz emissiyalar	Cəmi (Üç vacib rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılmışdır)	Yanacaq istifadəsi	Nəzarət-siz emissiyalar	Qazın atmosferə atılması	Cəmi (Dörd vacib rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılmışdır)
Karbon Dioksid	372,861	560	373,000	542,240	21	2	542,300
Metan	125	83,608	84,000	179	1755	364	2300
Cəmi İXQ (karbon dioksidi ekvivalenti kimi)	375,979	2,090,751	2,467,000 x 690/971 (məsafəyə düzəliş) = 17,000	546,715	43,897	9102	599,800

Qazın ayrılması və məşəldə yandırılmasına görə ABŞ itkilərinin sıfıra bərabər olacağı hesab edilir, araşdırmadan bəlli olduğu kimi, 0,0% (hər halda, təxmini yuvarlaqlaşdırılmışdır). Ayrılma nəticəsində CQBKG üzrə itkilər də yuvarlaqlaşdırılmış şəkildə 0,0% təşkil edir, lakin bu cədvələ emissiyalar tamliq və uyğunluq məqsədi ilə daxil edilir. Ümumi İXQ qazları, IPCC AR4-ə (İqlim Dəyişikliyi üzrə Hökumətlərarası Ekspertlər Qrupunun 4-cü Qiymətləndirmə Hesabatına) müvafiq olaraq, metan 25 üçün qlobal istiləşmə potensiallarından istifadə etməklə, 100 illik müddət üçün hesablanır.

CQBKG Layihəsinin birbaşa ayrılma və ya nəzarətsiz emissiyalar nəticəsində ildə 199,600 ton qazdan istifadə edəcəyi və ya ayıracağı proqnozlaşdırılır ki, bu, hasil olunmuş qazın 1 %-ini təşkil edir. Bu, məsafəyə düzəlişin edilməsi nəzərə alınmaqla, ABŞ araşdırmasının nəticələrindən bir qədər yüksəkdir. İXQ emissiyaları baxımından isə müqayisə fərqlənilir. Əgər Skone və başqalarının öz araşdırmalarında ABŞ ötürücü şəbəkəsini təqdim etmək üçün istifadə etdikləri qaz sərfi normaları CQBKG-yə tətbiq olunarsa, ildə 1,8 milyon ton CO_{2eq} emissiyalar yaranar, bu da, CQBKG Layihəsi üçün faktiki olaraq proqnozlaşdırılan ildə 600,000 ton CO_{2eq} emissiyasının təqribən 2,8 mislinə bərabərdir (Cədvəl 11-4-ə baxın).

CQBKG-nin idxal olunan elektrik enerjisi ilə əlaqədar nəzərdə tutulan emissiyalar bu müqayisəyə daxil edilmir, belə ki, Skone və başqalarının kompressorların hərəkətə gətirilməsi üçün istifadə olunması halları istisna olmaqla həmin emissiya kateqoriyasını öz araşdırmalarına daxil etmələri ilə bağlı heç bir göstərici mövcud deyildir, (bu da CQBKG-nə tətbiq olunmur).

İstixana qazının aşağı salınması tədbirlərini və kompressor stansiyalarının mövsümi işini nəzərə alaraq elektrik şəbəkəsi ilə əlaqədar dolayı emissiyaların qiymətləndirilməsi göstərdi ki, CQBKG Layihəsinin (Azərbaycan və Gürcüstanda) havaya atdığı emissiya ildə təxminən 604000 CO_{2eq} təşkil edəcək.

Qəbul edildiyi kimi, bir çox amillərlə bağlı olaraq, qazın CQBKG boru kəməri vasitəsilə ötürülməsinin ABŞ qaz şəbəkəsi ilə müqayisəsi məqsəduyğun deyildir, lakin fərqləri nəzərə

almaq üçün tədbirlər görülmüşdür, məsələn aidiyyəti olan daşınma məsafələrindəki fərqi düzəliş edilmişdir. Bu bölmədə aparılmış müqayisələr həmin şəraitdə nəzərdən keçirilməlidir.